

## ЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Розглянуто сутність кризи підприємства, її основні характеристики та типові ознаки. Увагу приділено визначенню категорії "стабільність" та її ототожненню із іншими категоріями. Проаналізовано сутність економічної стабільності підприємства на основі фінансової та конкурентної стійкості як її складових, а також її визначальних чинників, тобто економічного зростання та економічної рівноваги. Встановлено, що економічною стабільністю підприємства є його здатність в умовах впливу дестабілізаційних чинників бізнес-середовища ефективно здійснювати виробничо-господарську діяльність, формувати якісний стратегічний потенціал, підтримувати заданий рівень конкурентоспроможності та результативності у довготерміновій перспективі з економічною вигодою та фінансовою незалежністю для підприємства.

**Ключові слова:** криза, економічна стабільність підприємства, економічне зростання, економічна рівновага, конкурентоспроможність.

*Assoc. prof. N.O. Shpak; post-graduate M.I. Romanyshyn –  
NU "L'vivs'ka Politekhnika"*

### **Economic stability of enterprise: essence and its constituents**

The essence of enterprise crisis, its main characteristics and typical features are examined in this article. Also, attention is paid to "stability" category definition and its identification with other categories. The essence of economic stability of the enterprise is analyzed on the basis of financial and competitive steadfastness as its main components, as well as economic growth and economic equilibrium as its priority factors. It is set that economic stability of enterprise is his ability in the conditions of influence of destabilization factors of business-environment effectively to carry out production and economic activity, form high-quality strategic potential, support the set level of competitiveness and effectiveness in a long-term prospect with an economic value and financial independence for an enterprise.

**Keywords:** crisis, economic stability of the enterprise, economic growth, economic equilibrium, competitive ability.

**Постановка проблеми.** Процес глобалізації в умовах сучасної фінансово-політичної нестабільності та економічної кризи, динамічність розвитку більшості сфер діяльності, жорстка конкуренція та мінливість зовнішнього середовища послаблюють шанси суб'єктів підприємництва протистояти різноманітним подразникам. Підприємство в процесі виробничо-господарської діяльності не є ізольованим, а радше складовою частиною циркуляції гоміогенного економічного механізму. Оскільки підприємство ще є відкритою соціально-економічною системою, коли доводиться співпрацювати з постачальниками, споживачами та конкурентами, залежати від змін законодавчої системи та економіко-політичних чинників, не згадуючи вже про зміни тенденцій смаків покупців та науково-технічний прогрес, то йому варто бути готовим до постійних змін. Позитивні зміни створюють плацдарм для можливостей процвітання компанії. Негативні зміни також можуть ініціювати поштовх підприємства до процвітання. Проте, і навпаки, здатні завдати чималої шкоди компанії, дестабілізувати виробничо-господарський процес та привести до проблематичних наслідків. Така ситуація потребує звернути увагу на потребу

формування певного "імунітету" підприємства, що дасть змогу вберегтись, якщо не повністю, то хоча б частково, від фінансових криз, різного роду ризиків та загроз, забезпечуючи цим самим його економічну стабільність.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Поняття економічної стабільності підприємства доволі рідко використовується у джерелах літератури. Це поняття описують з погляду врахування фінансової та конкурентної стійкості, а також економічного зростання та рівноваги [1, 2, 3], проте не вироблено єдиного підходу до трактування його сутності, основних складових тощо.

**Постановка цілей.** Основною метою дослідження поняття економічної стабільності підприємства є вироблення комплексного визначення її сутності на основі всебічного аналізування її складових.

**Виклад основного матеріалу.** Перш ніж перейти до аналізування поняття "економічна стабільність підприємства", варто дослідити одну із основних загроз стабільного функціонування підприємства – категорію "криза". Очевидно, що потреба захисту підприємства від наслідків фінансової кризи пояснюється її сутністю та інтенсивністю впливу. Це поняття є відносним і має здатність окреслювати різноманітні ситуації, що виникають на підприємстві. Діапазон переліку явищ, що ідентифікуються як кризові, доволі широкий: від перешкод у функціонуванні суб'єкта господарювання через банальні конфлікти і до його ліквідації. З практичного погляду, криза прирівнюють до загроз неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльності його в неприбутковій зоні або відсутності у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування. Розбалансована діяльність підприємства та обмежені можливості впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві, описується терміном "фінансова криза" [4, 5].

Лігоненко Л.О. [6] кризу прирівнює до нагнітання суперечностей у соціально-економічній системі підприємства, що загрожує її існуванню в навколишньому середовищі. Закордонні науковці [7] корпоративній кризі дають визначення неочікуваної, незвичайної події, яка породжує невпевненість та загрожує пріоритетним цілям організації.

Американські науковці [8] категорію "криза" розглядають як подію, що створює загрозу для репутації компанії або для продовження її функціонування, яка породжує певні наслідки незалежно від величини компанії, якості управління, галузі чи локації, у якій перебуває. Розробляючи модель для управління кризами на підприємстві, науковці [9] зазначають, що кризою підприємства є неочікувана подія, яка під час нестабільної ситуації компанії є неконтрольованою і чинити перепони для її росту.

Чимало авторів [4, 5], що аналізують проблему криз, наголошують, що всі кризові ситуації мають схожі характеристики. Вони проявляються у виникненні проблем великої важливості або наявності небезпеки серйозних наслідків для бізнесу, стрімкому зростанні ризику для організації, швидкому і непередбачуваному розвитку ситуації, хаотичному характері подій та потребі в застосуванні нестандартних методів менеджменту. Крім цього, усі фінан-

сові кризи на підприємстві характеризують такими параметрами, як джерела виникнення, види криз та стадії їхнього розвитку, ідентифікація яких дає змогу влучно діагностувати фінансову неспроможність підприємства і надійно обрати найефективнішу комбінацію санаційних заходів.

Деякі американські економісти [4] наводять свій перелік типових ознак, що описують кризу. Насамперед, криза рано чи пізно забезпечує появу переломного моменту у зміні подій, загрожуючи цілям і цінностям організації. Результат кризи завдає удару для перспектив задіяних у ньому учасників. Криза складається з подій, які створюють нові умови для досягнення успіху, вносить невизначеність в оцінку ситуації і в розроблення альтернатив для її подолання та знижує контроль над подіями та їх впливом. Крім цього, криза спричинює нестачу часового та інформаційного ресурсів, що є у розпорядженні учасників, змінюючи відносини між ними, та підвищує напруженість у процесі діяльності. Це супроводжується зменшенням часу на реакцію до мінімуму, що потребує оперативності дії, спричинюючи появу стресу та страху в її учасників.

Збої у перебігу більшості подій виробничо-господарського процесу, що відбуваються на підприємстві, зокрема у сфері виробництва, управління, збуту тощо, можна розглядати як симптоми виникнення кризи, тобто перші зовнішні прояви кризових явищ, що не завжди характеризують істинні причини кризи, але на основі яких деякі причини можна встановити. Найочевиднішими з них є звільнення чи відставка працівників, нестійкий моральний та соціально-психологічний стан працівників, негативна критика в засобах масової інформації, очікування процесу злиття чи продажу компанії, недостатні обсяги виробництва продукції чи проблеми з її рівнем якості, технічні дефекти, втрата постійних клієнтів, урядові розслідування, участь в судових процесах, спади в економіці, маніфести чи страйки тощо. Науковці [7] вважають перелічені події характерними та найбільш популярними сигналами, наявність яких свідчить про існування потенційної кризи на підприємстві.

Не лише фінансові кризи мають здатність підривати стабільність роботи підприємства. Складність управління підприємствами в умовах сучасних бізнес-процесів, мінливість середовища виробничо-господарської діяльності, динамічність у процесах інновацій та науково-технічного прогресу, постійні виклики конкуренції, політично-фінансових змін, законодавчої недосконалості тощо вимагають від усіх, без винятку, суб'єктів господарювання замислитись над розробленням конкретного комплексу заходів, який би допоміг підприємству забезпечити стабільність його функціонування. Такий своєрідний "захист" у формі стратегії забезпечення економічної стабільності підприємства в перспективі допоможе йому уникати негативних впливів з боку фінансових криз, економічних ризиків, розбалансованості економічної, політичної, соціальної сфер тощо.

Характеризуючи сутність економічної стабільності підприємства, варто спершу дослідити саму категорію стабільності. В окремих літературних джерелах стабільність прирівнюють до стійкості, сталості, здатності певної

системи функціонувати, не змінюючи структури, та перебуваючи у стані рівноваги. Це міцність та надійність цілісної системи, її зв'язків та спроможність навіть у разі зміни внутрішніх та зовнішніх умов ефективно адаптовуватись та підтримувати заданий рівень основних параметрів [10, 11]. Очевидно, що категорію "стабільність" характеризують через категорії "надійності" та "стійкості" і навпаки. Основними характеристиками стабільності є частота прояву певного явища, стійкості – рівновага, надійності – безпомилковість. У комплексі надійність, стійкість та стабільність є взаємозалежними категоріями, що спроможні забезпечити ефективність функціонування певного об'єкта [12].

В економічній літературі досить рідко використовується поняття "економічна стабільність підприємства", немає однозначності визначення, мало уваги приділено характеристиці цього поняття, не вироблено єдиного комплексного підходу щодо визначення її складових, основних чинників тощо. Це можна пояснити впливом двох чинників. Насамперед, поняття "економічна стабільність" широко застосовують для аналізування макrorівня та стану економіки держави загалом. Крім цього, економічну стабільність підприємства часто ототожнюють із його фінансовою чи економічною стійкістю, що є помилковим, оскільки це поняття значно ширше. Попри це, аналізування літературних джерел дає підстави стверджувати, що деякі автори [1] економічну стабільність розглядають як один із основних чинників, що впливає на активізацію інвестиційних можливостей економіки держави.

Очевидно, що сутність економічної стабільності підприємства матиме певні відмінності залежно від галузі, в якій воно функціонує, видів виробничо-господарської діяльності, кон'юнктури ринку тощо. Крім того, залежно від ситуації, вагомість чи інтенсивність впливу чинників забезпечення економічної стабільності підприємства також різнитимуться. Теоретико-методологічні основи забезпечення стабільності виробничо-господарських суб'єктів повинні розроблятися з урахуванням специфіки кожної галузі. Так, для автотранспортних підприємств економічна нестабільність проявляється у неспроможності розвивати і адаптувати наявні послуги відповідно до потреб, які диктує ринок, у нестачі фінансово-економічного забезпечення, що спричинює слабкий організаційно-технічний рівень розвитку підприємства, у недостатній ефективності управлінських рішень тощо [2]. Аналізування діяльності вітчизняних машинобудівних підприємств вказує на потребу вироблення комплексного підходу до управління підприємством та забезпечення його економічної стабільності. Тут йдеться про формування набору інструментів, що комплексно даватимуть підприємству змогу виживати у кризових ситуаціях, прогнозувати динаміку зміни чинників зовнішнього середовища та рівень їх впливу, розробляти відповідні превентивні заходи, трансформуючи їх в доцільні управлінські рішення [3].

Шандова Н.В. [3] зазначає, що економічну стабільність формують два чинники, які здатні забезпечити ефективне функціонування всіх підсистем суб'єкту господарювання. Перший із них, він же є і визначальним, – еконо-

мічне зростання. Другий чинник описує адекватний стан внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємства, тобто його економічну рівновагу. Відповідно до наведених тверджень, та же автор пропонує побудову матриці економічної стабільності підприємства на основі чинників економічного зростання та рівноваги. Відтак, "концепція економічної стабільності підприємства полягає в максимальному значенні зростання економіки підприємства за мінімального відхилення економічної системи підприємства від рівноваги" [3].

Як вже зазначалось раніше, поняття "економічна стабільність" є значно ширшим від поняття "фінансової" чи "економічної стійкості", оскільки економічну стабільність підприємства формують дві складові: фінансова та конкурентна стійкість [1, 2].

Фінансова стійкість акцентує увагу на спроможності підприємства розраховуватись за своїми зовнішніми зобов'язаннями. Фінансову стійкість трактують ще як головний компонент загальної стійкості підприємства, який являє собою об'єкт фінансового управління господарською діяльністю та характеризує такий стан фінансових ресурсів, їх формування, розподіл та використання, що забезпечує пропорційний, збалансований розвиток підприємства за умови збереження платоспроможності та кредитоспроможності в межах припустимого рівня ризику. Це в широкому розумінні цього значення. А у вузькому розумінні фінансовою стійкістю є результат ефективного управління структурного капіталу, активів та грошових потоків підприємства [13].

Щодо конкурентної стійкості, то вона залежить від того, наскільки конкурентоспроможною є виготовлена на підприємстві продукція. Конкурентоспроможність продукції ідентифікує відносний інтегральний показник, що відображає її відмінність від продукції конкурентів і визначає її привабливість з погляду споживачів. Завдяки конкурентоспроможності продукції досягається конкурентоспроможність підприємства. Під останнім розуміють здатність підприємства досягати конкурентних переваг (технологічних, управлінських, інформаційних, маркетингових тощо) над іншими підприємствами, тобто відмінних цінностей, якими володіє підприємство і, як наслідок, має перевагу над конкурентами [14].

**Висновки.** Аналізування представлених вище характеристик фінансової та конкурентної стійкості, як основних складових економічної стабільності підприємства, а також економічного зростання та економічної рівноваги, як її визначальних чинників, дає підстави стверджувати про складність, неоднозначність та комплексність цього поняття. На наш погляд, економічною стабільністю підприємства є здатність останнього, в умовах впливу дестабілізаційних чинників бізнес-середовища, ефективно здійснювати виробничо-господарську діяльність, формувати якісний стратегічний потенціал, підтримувати заданий рівень конкурентоспроможності та результативності у довготерміновій перспективі з економічною вигодою та фінансовою незалежністю для підприємства.

**Перспективи подальших досліджень і публікацій.** Надалі плануємо аналізувати принципи та основні індикатори економічної стабільності підприємства, а також досліджувати та побудувати більш формалізовані економічні моделі підприємства з погляду його стабільності для машинобудівних підприємств.

## Література

1. **Чигиринець О.А.** Інвестиційна стратегія підприємств в системі стимулів активізації інвестиційних процесів в національній економіці // Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії : зб. наук. праць. Серія: Безпека економічних трансформацій. – К. : Вид-во "Сатсанга", 2001. – Вип. 15. – 108 с.
2. **Чигиринець О.А.** Економічна стабільність автотранспортних підприємств. – К. : Вид-во НТУ, 2003. – 260 с.
3. **Шандова Н.В.** Управління процесами розвитку підприємств машинобудування // Економічний простір. – 2009. – № 21. – С. 276-282.
4. **Штангерт А.М.** Антикризове управління підприємством : підручник. – Львів : Українська академія друкарства, 2008. – 396 с.
5. **Штангерт А.М.** Антикризове управління підприємством : навч. посібн. / А.М. Штангерт, О.І. Копилук. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 335 с.
6. **Лігоненко Л.О.** Антикризове управління підприємством : підручник. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2005. – 824 с.
7. **Gene Klann.** "Crisis Leadership". – Published by CCL Press, 2003.
8. **"Corporate Crisis Management".** – Center for Chemical Process Safety of the American Institute of Chemical Engineers. – New York, USA, 2005. – 31 p.
9. **Tzai-Zang Lee, John Wu, Tung-Yih Tsai.** "Establishing an Enterprise Crisis Management Model (ECMM)", 2003. – 17 p.
10. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uk.wikipedia.org>.
11. **Шпак М.М.** Економічна та стратегічна стійкість аграрних підприємств: теоретичний аспект // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12 (90). – С. 113-117.
12. [Електронний ресурс]. – Доступний з [http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009\\_2/Rahnanska\\_209.htm](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_2/Rahnanska_209.htm).
13. **Бойчак Т.М.** Теоретичне обґрунтування сутності фінансової стійкості підприємства // Наука й економіка. – 2008. – № 2 (10). – С. 159-161.
14. **Кузьмін О.Є.** Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : підручник / О.Є. Кузьмін, Н.І. Горбаль. – Львів : Вид-во "Компакт-ЛВ", 2005. – 304 с.

УДК 338.330+658

*Проф. О.Є. Кузьмін, д-р екон. наук;  
ст. викл. Т.О. Смірнова – НУ "Львівська політехніка"*

## УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто формування моделі планування та організування заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності підприємств, формування механізму стимулювання суб'єктів управління до зниження ризиків інвестиційної діяльності, створено системи контролювання і регулювання реалізації заходів щодо впливу на ризики інвестиційної діяльності підприємства.